

Stiftelsen
Allmänna Barnhuset

skolfam 2021

En arbetsmodell som hjälper barn i familjehem
att lyckas i skolan

Sammanställning av resultat- och kvalitetsenkäten för läsåret 2020/2021

Förord

Barn som är placerade i familjehem är barn där samhället har tagit över föräldrarnas ansvar för deras liv och utveckling. Vi som samhälle måste kunna bära det ansvaret.

Då blir skolan och barnens hälsa extra viktiga för att också barn i familjehem ska inkluderas i samhället, bli delaktiga och motverka utanförskap. Vi måste se hela barnet, med behov och styrkor, för att på riktigt värna barnets rättigheter.

Barnkonventionen samt skollagen fastslår att barn har rätt till det stöd och den hjälp de behöver utefter sina individuella förutsättningar, för att klara av sin skolgång. Skolfam bottnar i idén om att denna rättighet måste skyddas och stärkas.

Att ge barn möjligheten att lyckas i skolan är i särklass den viktigaste skyddsfaktorn mot ett liv i utanförskap. Om barn går ut skolan med godkända betyg i årskurs 9 halveras riskerna för utanförskap i vuxen ålder. Att erbjuda barn i familjehem Skolfam är en viktig investering i deras framtid och ett sätt att säkerställa att deras rättigheter blir tillgodosedda.

Cecilia Sjölander
Generalsekreterare
Stiftelsen Allmänna Barnhuset

Stockholm 2021

Text och bearbetning:
Rikard Tordön

Ansvarig utgivare:
Cecilia Sjölander
Generalsekreterare

Stiftelsen Allmänna Barnhuset
Döbelnsgatan 50
113 52 Stockholm

Org.nr: 802000-1072

Tel: +46 8 679 60 78
info@allmannabarnhuset.se

www.allmannabarnhuset.se

Bilder: Shutterstock

*De citat som finns med i rapporten kommer från
teamens svarsenkäter från år 2021.*

Innehållsförteckning

Inledning	4
Skola för barn i familjehem	4
Barnkonventionen	4
Samhällsvårdade barn i Sverige	5
Samhällsvårdade barns skolresultat	5
Skolfams organisation	6
Vision och syfte	6
Bakgrund	6
Styrning och organisation	6
Skolfams medarbetare	6
Arbetsgång	7
Kvalitetssäkring	7
Skolfams utveckling och nationell spridning	8
Skolfambarnens resultat 2021	9
Antal barn i Skolfam	9
Barn som slutar Skolfam i förtid	10
Effekter av pandemin Covid-19	11
Resultatutveckling	11
Andel behöriga till gymnasiet	12
Behörighet i jämförelse med rikssnittet	12
Kommentar till resultaten	13
- Barn som får hela och delar av insatsen	13
- Organisatoriska trender	14
- Kösituationen, skärpta urval och prioriteringar	14
Kvalitativa faktorer från teamens självbedömningar	15
Forskning och studier	16
Skolfam framåt	17
Avslutning	18
Referenser	19

Inledning

Skola för barn i familjehem

Barn ska få utvecklas positivt för att de ska få en god livskvalitet här och nu och senare i livet. Bra skolresultat är en viktig faktor för att göra det möjligt. Barn i familjehem är en grupp som generellt sett får betydligt sämre resultat i skolan än andra barn. Vissa faktorer som inverkar i barns utveckling är svåra att påverka och förändra i efterhand, men skolresultat är något som går och bör optimeras så att barn upplever framgång och utvecklas positivt.

Sedan 2005 har Skolfam funnits som en arbetsmodell där tre aktörer samverkar: skola - socialtjänst och familjehem för att möjliggöra att grundskoleelever i familjehem, utefter sina förutsättningar, utvecklas optimalt i skolan och når så bra resultat som möjligt.

I korthet bygger arbetsmodellen på att kartlägga elevers förutsättningar för skolresultat, med sociala omständigheter, samt med psykologiska och pedagogiska testinstrument. Då kan skolan erbjuda ett individanpassat stöd åt elever som bor i familjehem. Följden blir att skolan, med positiva förväntningar om utveckling, kan erbjuda eleven utmaningar i rätt nivå.

Fram till augusti 2021 har Skolfam varit verksamt i 28 svenska kommuner och involverat 1 503 barn, varav 376 har fått del av Skolfam hela vägen till slutet av grundskolan. 716 barn är idag aktuella i insats i någon av de 20 kommuner som arbetar med modellen.

Barnkonventionen

Från 1 januari 2020 har FN:s konvention om barnets rättigheter status som svensk lag. Skolfams arbete går i linje med de kärnprinciper som konventionen stadgar, om barns lika värde och rättigheter (art. 2), att beakta barnets bästa i alla beslut (art. 3), barnets rätt till liv och utveckling (art. 6), samt barnets rätt att uttrycka sin mening och få den respekterad (art. 12). Artiklarna 28 och 29 handlar om barnets rätt till utbildning och skolans skyldighet att ge alla barn möjlighet att utvecklas.

Barnrättskommittén har i juli månad 2020 ställt frågor angående vilka åtgärder som staten Sverige vidtagit för att ta itu med de kommunala skillnaderna och förbättra utbildningsresultaten för barn i utsatta situationer, inklusive barn i samhällets vård.

Följaktligen åligger det varje myndighet och skolhuvudman i Sverige att vidta mått och steg för att barn i familjehem ska få samma chanser som alla andra att klara skolan med behörighet att läsa vidare på gymnasiet. Detsamma gäller alla socialkontor som har laglig skyldighet att tillgodose samhällsvårdade barn och ungas rättigheter så som Barnkonventionen lyder.

.....

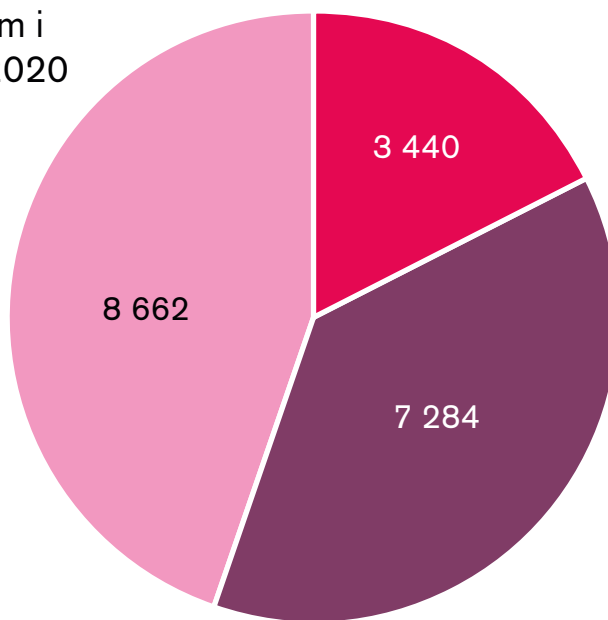
"Tänker tillbaka till innan Skolfam. Märker skillnad. Har fått extra stöd sen Skolfam kom med."

– Skolfambarn

.....

Samhällsvårdade barn i Sverige

Antal barn i familjehem i olika åldersgrupper 2020

Figur 1: Antal barn i familjehemsvård i olika åldersgrupper 2020.

Socialstyrelsen rapporterar att 27 295 barn och unga någon gång under 2020 fick vård utanför hemmet (Socialstyrelsen, 2021a). Majoriteten, 71 %, av dessa barn bodde i familjehem. Könsfördelningen var relativt jämn med 54 % pojkar. Diagrammet i figur 1 visar att antalet barn i samhällsvård ökar med åldern och 7 284 av barnen i familjehem var i åldern 7 – 14 år. Alla barn som ingår i Skolfam bor i familjehem i det åldersintervallet och arbetsmodellen är utformad efter de förutsättningarna .

Samhällsvårdade barns skolresultat

Det är stor skillnad på skolresultat mellan barn som är eller har varit i samhällsvård och andra. Socialstyrelsens lägesrapport från 2016 (Socialstyrelsen, 2016) visar att 60 % av flickorna och 52 % av pojkarna i samhällsvård gick ut grundskolan med behörighet till gymnasiet år 2015. Som jämförelse blev 85,6 % av alla barn som gick ut grundskolan i Sverige behöriga år 2015. Rikssnittet är snarlikt år 2021, 85,9 %. Skillnaden mellan alla barn och barn i samhällsvård ökar ännu mer efter att barnen gått ut nionde klass.

Socialstyrelsens öppna jämförelser 2020 (Socialstyrelsen, 2021b) visar att 39 % av flickorna och 32 % av pojkarna som varit i heldygnsvård hela årskurs nio har avslutat gymnasium som 20-åringar. Motsvarande siffror är 81% för flickor respektive 70 % för pojkar som inte varit i samhällsvård. Fjolårets statistik avseende genomgången grundskola i Socialstyrelsens öppna jämförelser säger tyvärr inget om behörighet till fortsatta studier, vilket gör att siffrorna från lägesrapporten 2015 är de enda vi har att göra jämförelser med i nuläget.

Skolfams organisation

Vision och syfte

Skolfam är en förebyggande, manualstyrd arbetsmodell för grundskolebarn i familjehem. Arbetet bygger på tvärprofessionell samverkan, prevention, mätbarhet och delaktighet. Modellen syftar till att öka förutsättningarna för en god utveckling av skolresultat och därmed skapa bättre livschanser och framtidsmöjligheter för dessa barn.

Visionen är att alla barn i Sverige ska ges likvärdiga möjligheter att nå sin skolpotential och gå ut nionde klass med behörighet att söka till ett nationellt gymnasieprogram.

Bakgrund

Projektet Skolfam startade i Helsingborg 2005 med stöd av forskning som visat att goda skolresultat är en skyddsfaktor för alla barn (Jackson & Martin, 1998; Martin & Jackson, 2002). Skolresultaten är särskilt viktiga för barn i samhällsvård, som riskerar en betydligt högre ohälsa och utanförskap än andra barn. Forskningen visade också att barn i samhällsvård inte får tillgång till rätt pedagogiskt stöd.

Efter avslutad projektperiod blev Skolfam en permanent verksamhet år 2008 (Tideman et al., 2011) och strax därefter spreds modellen till andra svenska kommuner. Stiftelsen Allmänna Barnhuset har bistått implementeringen, till en början med projektledningsstöd i lokala projekt och därefter med nationell samordning, spridning, organisation och kvalitetssäkringsarbete. Åren 2008 till 2016 skedde en stark tillväxt i nätverket Skolfam. Det är främst större kommuner med ett eget underlag om minst 25 barn i familjehem i ålder 6–13 år som har startat och utökat sin verksamhet i Skolfam. Organiseringen i mindre kommuner förutsätter oftast mellankommunal samverkan, vilket ser ut att försvåra organisering och lokala politiska beslut.

Styrning och organisation

Skolfams nationella samordning bedrivs och finansieras av Stiftelsen Allmänna Barnhuset, en statlig stiftelse för kunskapsspridning och metodutveckling inom området för barn i socialt utsatta livssituationer. Det operativa arbetet bedrivs av team bestående av barnets socialsekreterare, familjehemssekreteraren, en psykolog och en specialpedagog i de kommuner som anslutit sig till Skolfams nätverk.

Skolfams medarbetare

En viktig grund för Skolfams organisation är samverkan mellan social- och utbildningsförvaltningen och modellen bygger på att teamet ska samfinansieras mellan förvaltningarna, även om det förekommer team där finansieringen är ensidig. Barn- och familjehemssekreterarna utför Skolfamarbetet inom ramen för sin ordinarie tjänst på socialförvaltningen. Var specialpedagog och psykolog är anställda varierar, men i nästan alla kommuner är dessa professioner specifikt anställda för Skolfam.

Av alla 38 team var det i årets enkät 27 som rapporterade att de har tillgång till koordinator eller projektledare som stöd i verksamheten.

Arbetsgång

Inledningsvis gör teamet en kartläggning av barnets förutsättningar och förmågor. Denna kallas för kartläggning 1 (K1). Sedan utarbetas en plan för hur barnets förmågor och kunskaper ska vidareutvecklas och hur eventuella kunskapsluckor ska täppas igen på bästa möjliga sätt.

Teamet följer därefter löpande upp hur det går för barnet och om planen behöver revideras. Två till tre år efter K1 görs en ny kartläggning (K2) för att utvärdera om det stöd barnet får är tillräckligt i omfång och utformning. Arbetet löper på med stöd och uppföljning tills att barnet går ut årskurs nio, eller om insatsen avslutas tidigare av andra skäl. Teamet har ett nära samarbete med barnet, familjehemmet och barnets skola. Arbetsgången beskrivs mer ingående i manualen som finns tillgänglig på www.skolfam.se/artiklar-och-rapporter-om-skolfam/

.....

"Vi såg styrkor och behov innan, men nu har de förtydligats och nyanserats i och med kartläggningen."

– Skolpersonal

.....

Kvalitetssäkring

Skolfams arbetsmodell och dess utförande kvalitetssäkras. Med kvalitet i Skolfam avses hur väl processerna motsvarar det som beskrivs som eftersträvarsvärt i styrdokumentet. Den nationella samordningen möjliggör kvalitetssäkring ur ett större perspektiv.

Inom ramen för det nationella arbetet hålls årligen en konferens som riktar sig både till Skolfams medarbetare och externa intresserade. Det anordnas också årliga utvecklingsdagar för Skolfams teammedlemmar. Syftet med utvecklingsdagarna är att gemensamt diskutera utmaningar och framgångsfaktorer, stärka samverkan och utbyta kunskap.

Skolfams team möts också regelbundet i regionala träffar, där erfarenheter och lokala behov kan diskuteras. Stiftelsen Allmänna Barnhusets nationella samordnare deltar i regionala möten för att samråda, dela förväntningar och minska avståndet mellan nationell styrgrupp och kommunal praktik.

Tillsammans med forskare, arbetsgrupper och Skolfams styrgrupp revideras kontinuerligt modellens styrdokument som består av en manual och ett ramverk. Skolfams ramverk beskriver organisation och manualen innehåller arbetsgången i sin helhet.

En viktig del i arbetet med att kvalitetssäkra Skolfam är den certifieringsutbildning som Skolfams teammedlemmar genomgår. Det är en grundläggande utbildning om Skolfams målgrupp, utveckling och metodik.

Kvantitativa resultatuppföljningar har sammanställts nationellt sedan 2014. I resultatuppföljningarna svarar teamen på frågor om organisation, antal barn i olika skeden, skäl till avslut i förtid och barnens behörighet till gymnasieskolan. Resultat som rör Skolfambarnens skolresultat presenteras under avsnittet Skolfambarnens resultat 2021 och är hämtade från årets resultat- och kvalitetsenkät från augusti 2021.

Teamen utvärderar regelbundet den egna verksamheten vilket är en viktig del för att kvalitetssäkra Skolfams utförande. En summering av teamens självvärderingar av kvaliteten sammanställs nationellt och presenteras senare i rapporten.

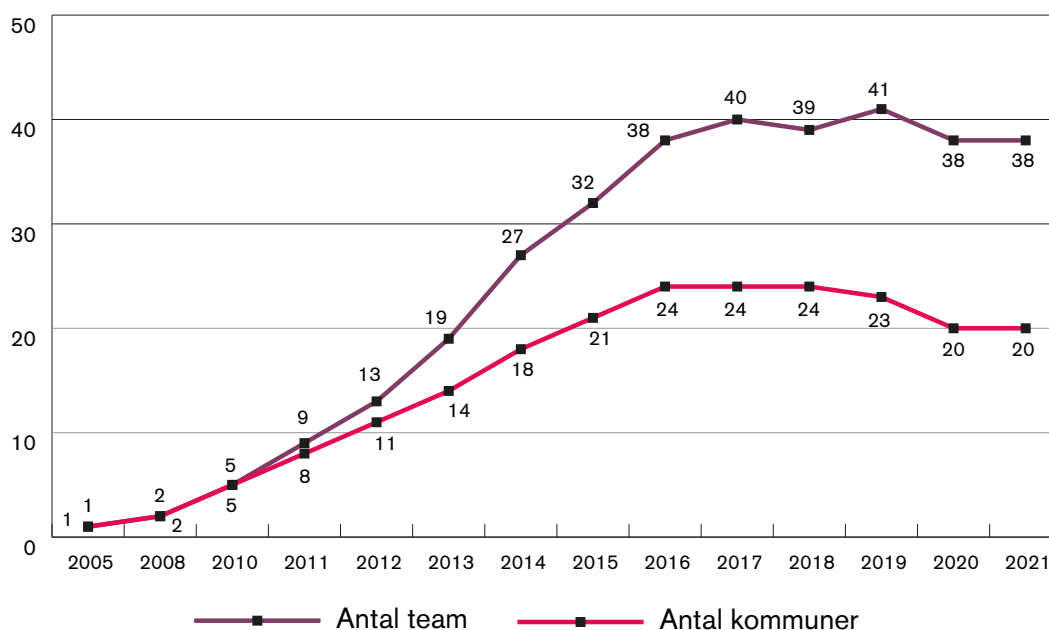
Skolfams utveckling och nationella spridning

Skolfam finns i augusti 2021 med 38 team i 20 svenska kommuner. I sex av de nio största kommunerna i Sverige finns Skolfam men inte i någon av de 185 minsta kommunerna. Det är positivt att Skolfam finns i de större kommunerna som av naturliga skäl har fler barn i familjehem. Men det är också olyckligt att Skolfam lyser med sin frånvaro i många, och särskilt mindre, kommuner. Nio län saknar helt någon kommun med Skolfam: Norrbotten, Dalarna, Värmland, Örebro, Västmanland, Jönköping, Kalmar, Blekinge, samt Kronobergs län.

Sedan årsrapporten 2020 har tre kommuners Skolfam avvecklats och utgår därmed ur den löpande statistiken: Landskrona, Kristianstad och Motala. Det innebär att presentationen över antal ackumulerade kartläggningar och barn som slutat årskurs 9 inte innehåller data från de 70 barn som var aktuella i de tre kommunerna, eller de från tidigare avslutade team, sammanlagt 205 barn. Totalt har 49 team någonsin startat och 11 team har avvecklats eller slagits samman med ett annat team. Skälen till att kommuner har lagt ner Skolfam är enligt de samtal vi haft med berörda medarbetare i de flesta fall kortsiktigt ekonomiska, eller svag förankring i nämnden med ansvar för grundskolan.

Nedanstående diagram visar utvecklingen av antal team och kommuner från starten i Helsingborg år 2005.

Antal team och kommuner med Skolfam

Figur 2: Tillväxt i team och Skolfamkommuner över tid.

Skolfambarnens resultat 2021

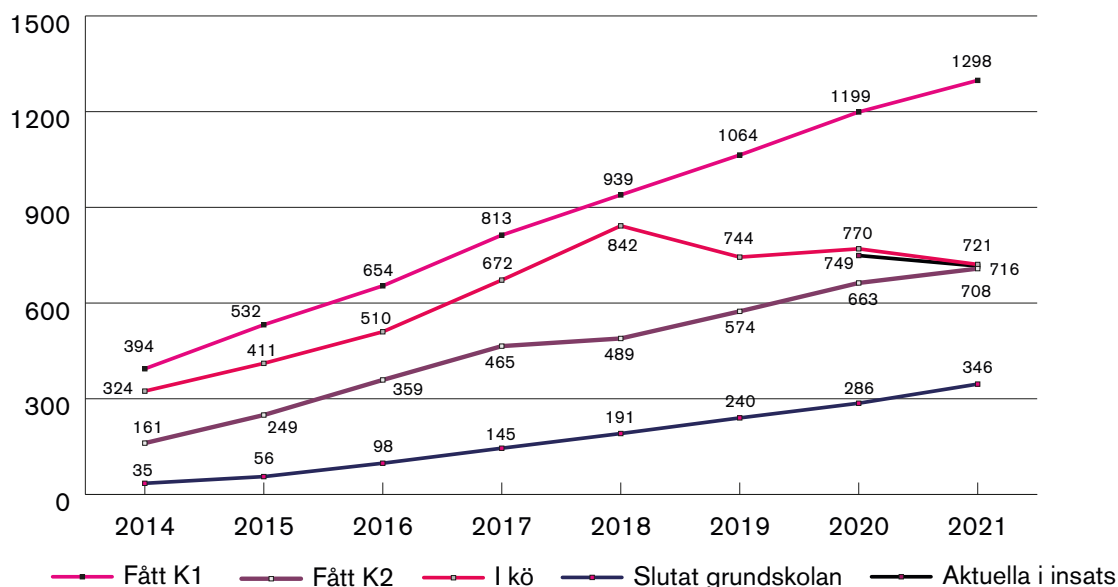
Ett huvudsyfte med den årliga uppföljningen är att kunna följa resultatutvecklingen för de Skolfambarn som gått ut årskurs nio samt att kvalitetssäkra arbetsmodellens utförande runt om i landet. Huvudsyftet med Skolfams arbete är att alla barn ska gå ut grundskolan med behörighet att söka ett nationellt gymnasieprogram. Alla kommuner i nätverket har besvarat årets enkät, men i två kommuner är antalet kartläggningar en uppskattning då exakt antal inte gått att validera.

Antal barn i Skolfam

Sedan starten 2005 har totalt 1 503 barn kartlagts minst en gång i något Skolfamteam, varav 1 298 i de nu aktiva teamen. Av dessa har 708 barn även fått en andra uppföljande kartläggning.

En svårighet som rör antalet barn i Skolfam är att flera team inte klarar av att möta efterfrågan från barn som uppfyller kriterier för att få påbörja Skolfam. I augusti 2021 väntade 721 barn på att inkluderas i Skolfam. Medelvärdet var 19 barn per team. Mot den bakgrunden ser vi en fortsatt underkapacitet i de flesta kommuner. Endast tre kommuner, Stockholms stad (med skärpt urval), Skellefteå och Enköping, rapporterar en balans som innebär att inga barn ställs i kö.

Antal barn i Skolfam 2014-2021

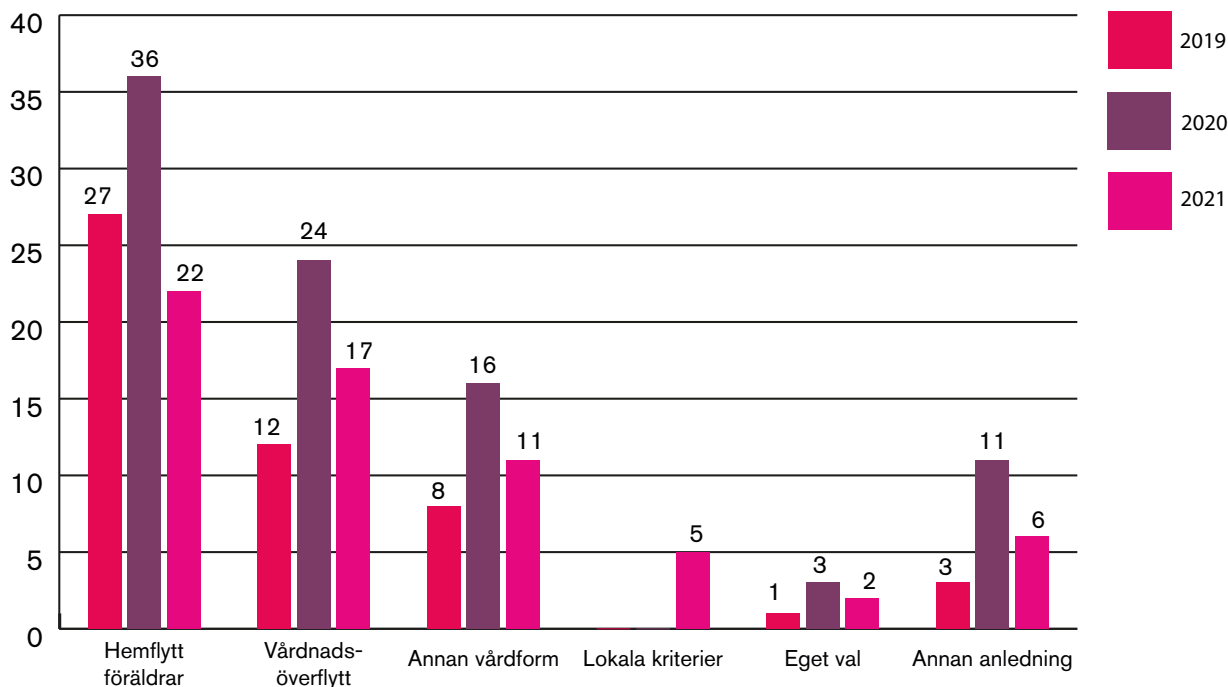

Figur 3: Antal barn i olika skeden 2014 - 2021. Exklusive barn från tidigare nedlagda team (205).

Barn som slutar Skolfam i förtid

Många barn som påbörjat Skolfam slutar i förtid, innan skolavslutningen i årskurs nio. Av de 63 barn som avslutat Skolfam i förtid det senaste året är den vanligaste anledningen, 35 %, hemflytt till förälder. Näst vanligast, 27 %, är vårdnadsöverflytt till familjehemmet, då alla insatser från socialtjänsten utom ekonomisk ersättning avslutas. 17 % har flyttats till annan vårdform, 10 % av "annan anledning", exempelvis att familjehemmet säger upp åtagandet, eller inskrivning i särskola. 8 % har avslutats på grund av skärpta lokala kriterier som flytt utanför egen kommun eller till fristående skola i kommuner som gör sådana avgränsningar. I två fall (3 %) upphörde barnets eget samtycke till att fortsätta insatsen.

Anledning till förtida avslut

Figur 4: Barn som avslutat Skolfam i förtid.

Effekter av pandemin Covid-19

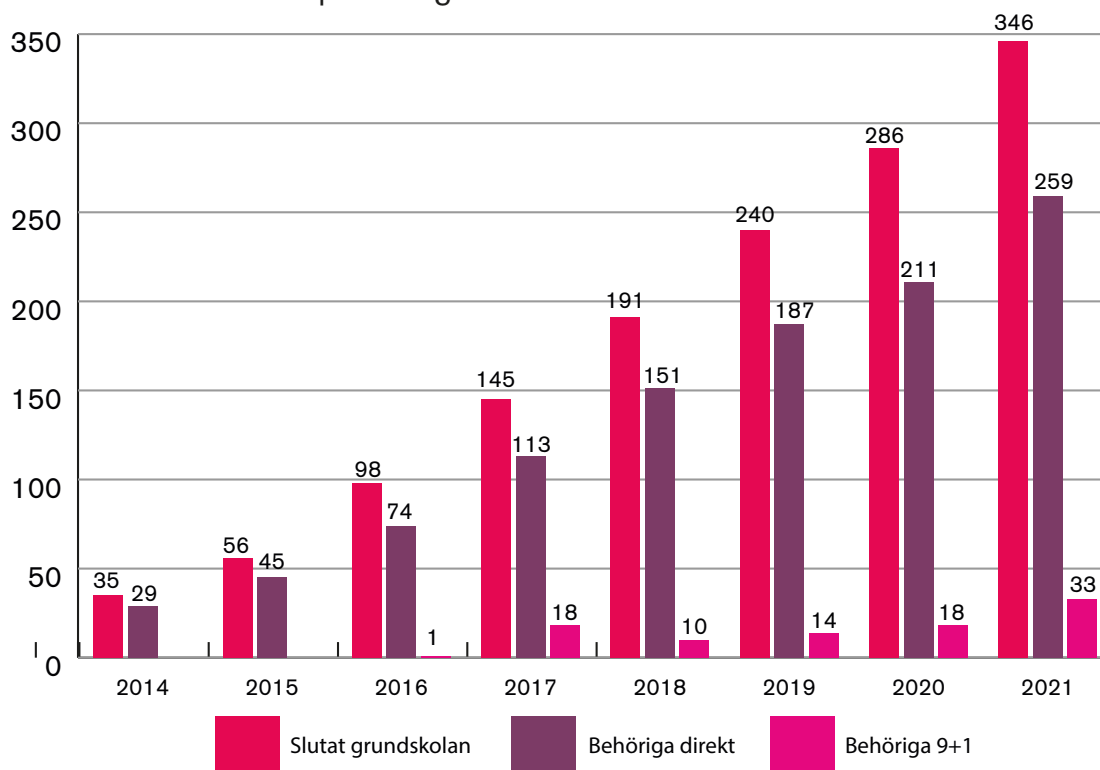
En analys av skillnaden i antal mellan kartläggningar visar att år 2019 hade 1064 barn i de då aktuella teamen fått K1, inklusive 88 K1 i de tre team som lades ned 2020. År 2021 hade 708 barn fått K2 i de då aktuella teamen. Med de 88 barnen avräknade från nedlagda team blir differensen $976 - 708 = 268$ barn, varav 63 har kända orsaker, som antingen avslutats i förtid mellan kartläggningarna, fått sin andra kartläggning uppskjuten, eller där andra kartläggningen helt uteblivit. Det motsvarar 27 % av de som fick sin första kartläggning 2019 i nu befintliga team. Sannolikt förklaras en stor del av detta med pågående pandemi, som medfört stora behov av anpassningar i kommunerna.

Ett annat sätt att belysa pandemins effekter är att studera antalet nya kartläggningar det senaste året, i relation till snittet tidigare år. Åren 2016 – 2020 var antalet Skolfamteam relativt konstant mellan 38 och 40 och under de åren genomfördes i snitt 133 nya K1 per år, jämfört med 99 i årets undersökning. År 2019 – 2020 gjordes 85 respektive 89 nya K2 per år, jämfört med 45 i årets undersökning.

Resultatutveckling

Av de 346 Skolfambarn som hittills har slutat grundskolan, hade 259 behörighet till åtminstone gymnasieskolans yrkesförberedande program direkt vid examen åk 9. Ytterligare 33 Skolfambarn blev behöriga till gymnasieskolan efter ett års komplettering.

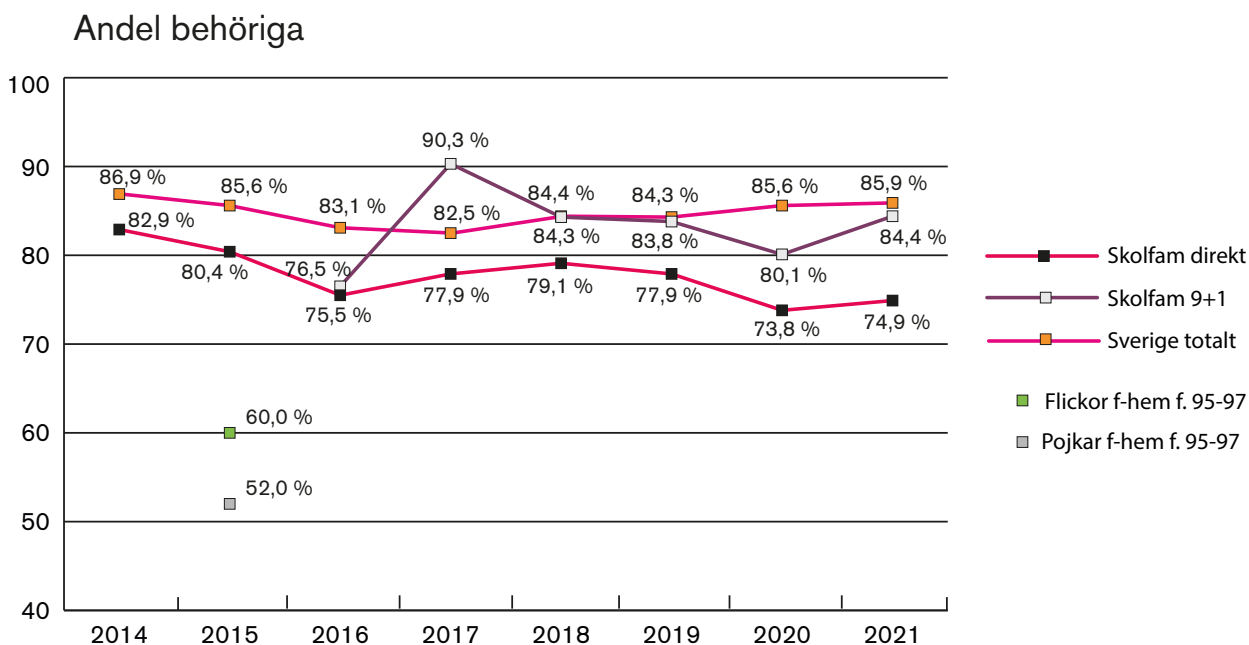
Antal som genomgått grundskola, med behörighet till gymnasiet direkt samt efter ett års komplettering

Figur 5: Antal barn som genomgått hela insatsen och slutat grundskolan, ackumulerade antal.

Andel behöriga till gymnasiet

Mätt som andel (behöriga/slutar år 9) motsvarar resultatet 74,9 %, vilket är ca en procentenhet högre än förra året och ett litet men viktigt trendbrott mot de två tidigare årens fallande resultat. Andelen som blir behöriga efter ett ytterligare års komplettering är 84,4 %, vilket är en tydlig förbättring jämfört med förra årets resultat. 16 team har minst 81 % direkt behöriga, i nivå med alla Sveriges grundskoleelever. Figur 6 visar andelen behöriga över tid i jämförelse med alla barn i Sverige (Skolverket, 2021) och alla barn i familjehem år 2015 ur Socialstyrelsens Lägesrapport 2016 (Socialstyrelsen, 2016).

Figur 6: Andel behöriga i Skolfam jämfört med alla elever i Sverige (Skolverket, 2021) och pojkar/flickor i familjehem 2015, födda 1995–96 (Socialstyrelsen, 2016).

.....

"Utan samarbetet med Skolfam hade inte barnet nått målen i nian."

– Familjehemsförälder

.....

Behörighet i jämförelse med rikssnittet för barn i familjehem

Offentlig statistik av hur hög andel av gruppen barn i familjehem som uppnår behörighet till gymnasiet har inte publicerats sedan 2016 så det är svårt att presentera en i tid rättvis jämförelse av Skolfambarnens resultat i förhållande till andra barn i familjehem.

Enligt data från Socialstyrelsens och Skolverkets undersökning 2015 (Socialstyrelsen, 2016) uppnådde 52% av pojkarna respektive 60% av flickorna behörighet till gymnasiet.

Kommentar till resultaten

Att se det senaste årets resultat utan att ta hänsyn till den pandemi som pågått under hela perioden, vore missvisande. Men några reflektioner kan ändå göras.

Barn som får hela och delar av insatsen

Antalet genomförda kartläggningar var betydligt färre det senaste året, vilket sannolikt nästan helt kan tillskrivas de inskränkningar till fysiska möten som pandemin medfört.

Antalet barn som bara får delar av insatsen på grund av förtida avslut är förvisso färre i år, 63, än förra året, 90, men trenden över tid är ändå att detta blir allt vanligare. Vi ser det i figur 3 över antal barn i Skolfam, där skillnaden i lutning mellan antal K1 och antal som slutar grundskolan som modellen är tänkt är uppenbar. Innan 2020 beräknades förtida avslut enbart mellan kartläggningarna, men från 2020 efterfrågas detta specifikt i enkäten. Vad får det för konsekvenser att en förebyggande långsiktig insats avslutas i förtid?

Det vi vet är att hittills fyra studier (Durbeej & Hellner, 2017; Tideman et al., 2011; Tordön, Bladh, Sydsjö, et al., 2020; Tordön et al., 2014) har undersökt effekten av de två första åren i Skolfam, med liknande slutsatser: små positiva effekter, i närheten till vad som kan anses signifikant säkerställt. Det är få avhopp i dessa studier och små positiva effekter som påvisas. Lovande, men med ett tydligt budskap till praktiken om att vi sannolikt bara ser början av mätbara resultat efter två år. Studerar vi utfallet av hela insatsen Skolfam i form av andel behöriga till gymnasiet, som i våra årliga enkäter, är bilden en helt annan: Stora skillnader mellan de 55 % behöriga som enligt registerdata (Socialstyrelsen, 2016) gäller för alla barn i familjehem, mot 74 – 79 % behöriga med Skolfam, samtidigt med en stor och ökande andel bortfall. Slutsatsen här är att Skolfam som metod faktiskt fungerar riktigt bra, men:

1. Skolfam ska inte ses som en quick-fix, det behöver pågå mer än två år, möjligtvis hela vägen till skolavslutningen i åk 9 för att ge tydlig effekt.
2. Skolfam och övriga familjehemsvården påverkas av externa faktorer som hemflyttar, vårdnadsöverflyttar och lokalt beslutade kriterier för urval, prioriteringar och förtida avslut.
3. Idag vet vi inte vad avslut i förtid får för konsekvenser för de barn det berör.

Idealet är att inga barn behöver avsluta sin insats innan skolavslutningen i årskurs 9. Om så hade varit fallet, skulle kurvorna i figur 3 över antal K2 och "slutat grundskolan" följa parallellt med antal K1. Då skulle vi i denna årsrapport kunna rapportera 654 barn som slutat grundskolan, varav 484 med behörighet till fortsatta studier. Det är nästan dubbelt så många som i verkligheten.

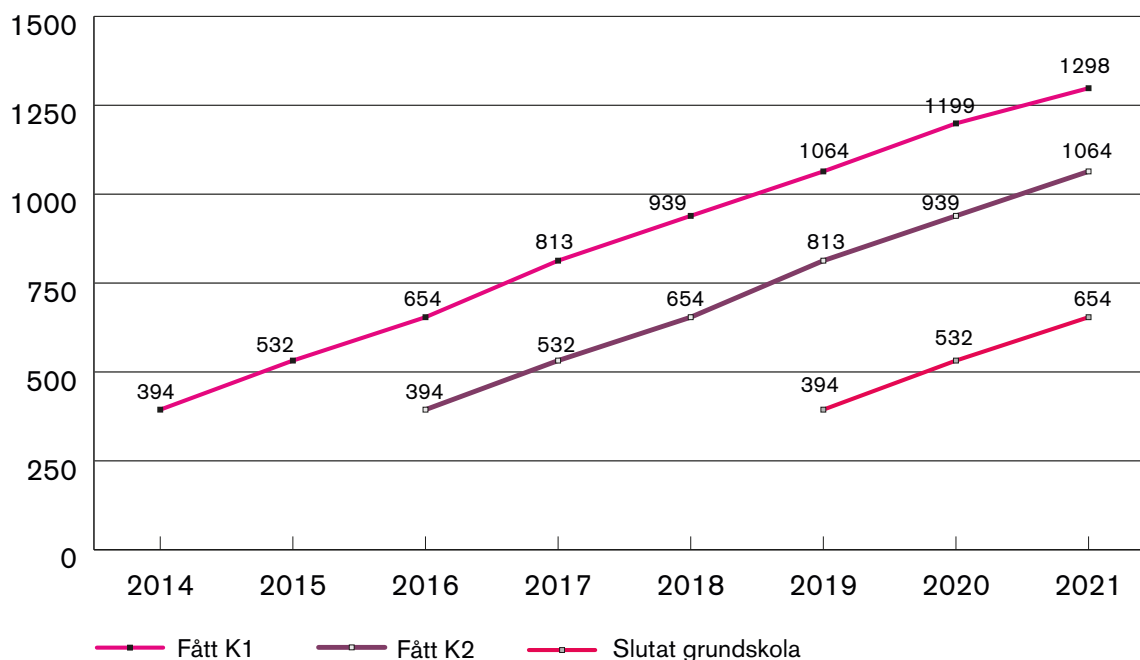
.....

"När ett barn med Skolfaminsats inte uppvisar några svårigheter alls kan det vara svårt att motivera skolan till att avsätta tiden."

– Skolfamteam

.....

Modell: Antal barn i Skolfam 2014-2021 utan förtida avslut

Figur 7. Modell över ett tänkt ideal utan förtida avslut. Jämför med verkligt läge i figur 3.

Organisatoriska trender

En annan trend är att Skolfam håller på att bli en angelägenhet för större städer och kommuner. Senast startande Skolfamkommun var Östersund 2018. Sedan dess har fem kommuner av blandad storlek avvecklat sin verksamhet. De som har satsat på nya team de senaste tre åren är Malmö och Göteborg, som strävar efter att bygga ut sina verksamheter för att möta behoven, helst utan kö. Vi vet sedan länge att mindre kommuner med färre än 20 barn i målgruppen har svårt att organisera arbetet, men kombinationen av små- eller medelstora kommuner som avvecklar och stora som utvecklar, antyder att nyttan av Skolfam får gehör i de största kommunernas verksamhet, medan gehör för den nytta saknas bland andra kommuner. Även i vissa stora kommuner med en stor kö (Norrköping, Gävle, Östersund) ser vi behov av utbyggnad med fler team för att möta familjehemsbarnens behov.

Kösituationen, skärpta urval och prioriteringar

Situationen med köer till redan fyllda team är nästan lika gammal som Skolfams historia. Underkapaciteten är orsaken till behovet av skärpta urval och prioriteringar, med de negativa konsekvenser som följer av detta. Ojämlighet, försenade insatser, sannolikt lägre effekt av insatsen för enskilda barn, ansamling av mer belastade barn i teamen, är konsekvenser som vi berört i flera årsrapporter. I årets undersökning minskar kön, såväl i totala antal (-49) som utslaget per team (20 till 19), vilket såklart är glädjande. Men det är fortfarande på en hög nivå och underlaget får anses som mer osäkert eftersom det baseras på uppskattningar av en grupp i socialtjänsternas lokala register som varierar i antal över tid. 12 av de 38 teamen bedöms ha en kö som är hanterbar i förhållande till den resurs man har.

Vi ställer frågor i enkäten om vilka principer som är vägledande när teamen tvingas till prioriteringar. Det vanligaste är kötid, som 20 team tillämpar, följt av en geografisk avgränsning i någon form, 12 team. Åtta team prioriterar äldre barn och sex team yngre, exempelvis genom att bara ta in barn upp till årskurs 6. Tre team gör behovsbedömningar på förhand och ett team tillämpar lottning. 12 team tillämpar ingen särskild princip för prioritering till insatsen.

Kvalitativa faktorer från teamens självbedömningar

Det mest framträdande temat i svaren från teamen i årets enkät, är att pågående Covid-19-pandemin har påverkat inom alla de områden som enkätens kvalitativa del berör.

Området *samverkan* når i teamens självvärdering ett medelvärde på 4,1 på en femgradig skala. De kommentarer om samverkan som ges återspeglar svårigheter främst med en svårtillgänglig sjukvård, när Skolfambarnens behov behöver utredas eller behandlas vidare. Pandemianpassning har också lett till att samverkan inte har kunnat ske fysiskt och till följd av detta försvårats, exempelvis genom tekniska barriärer som olika system för videomöten, eller att gemensamma resor i bil inte kunnat genomföras.

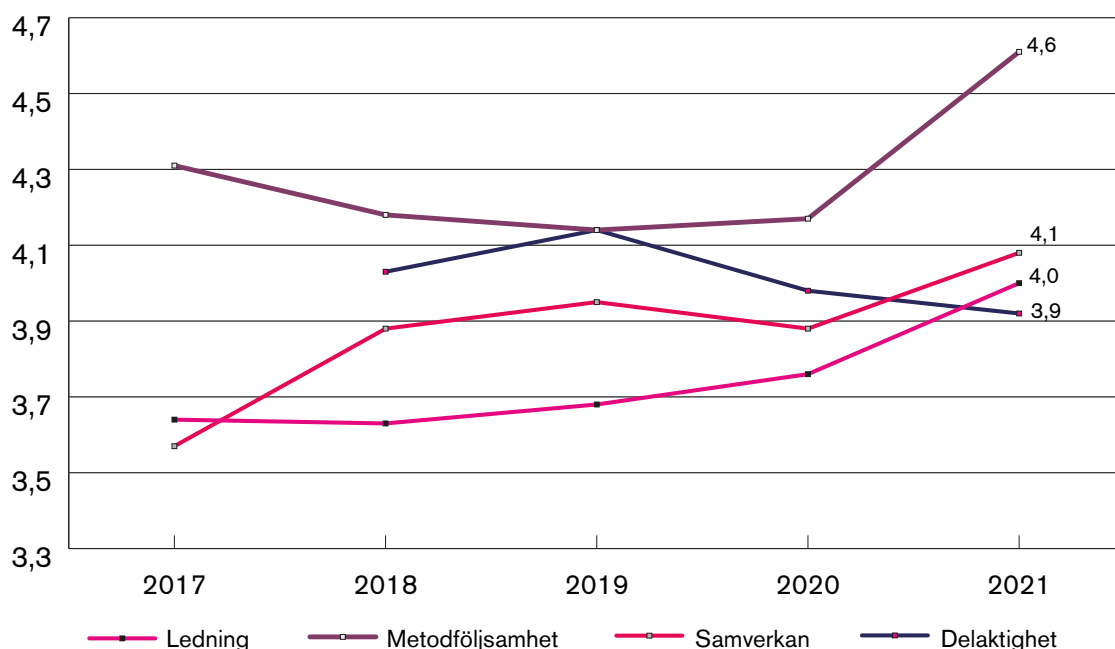
Barns *delaktighet* i Skolfam är i årets enkät det område som får den relativt sett lägsta medelpoängen, 3,9. Det är dock inte ett lågt värde, utan snarare på samma nivå som tidigare år.

I kommentarer lyfts den pågående Covid-19-pandemin som en anledning till att färre möten kunnat genomföras på plats, att barn inte fått välja plats för fysiska möten och kartläggningar, samt ibland inte fått möjlighet att delta alls. Ett par team lyfter att man missar i att bestämma vem som återkopplar information till barnet, eller att man inte alltid lyckas ge barnanpassad information.

Metodtrogenhet i förhållande till styrdokument når i år ett högt medelvärde på 4,6. Vanliga kommentarer är även i år att man tvingas göra urval på grund av underdimensionering, att överenskomna insatser inte verkställs i skolan, eller svårigheter att bedöma om beslutade insatser blivit genomförda. Uteblivna observationer i skolan på grund av pandemin kommenteras också.

Inom området *ledning* skattar teamen ett medelvärde på 4,0. Trots den höga poängen är det många kommentarer om brister i administrativa system, journalsystem och kommunernas ledningsstöd för teamens psykologer. Mer sällan förekommande kommentarer handlar om oklara beslut i organisation och finanser, samt bristande kompetensutveckling.

Kvalitetsfrågor, viktat medelvärde

Figur 8. Balanserat medelvärde i teamens kvalitativa självskattningar.

Forskning och studier

Skolfam är en av de mest utforskade insatserna som finns inom den sociala barnvården. Från lokala utvärderingar av tidsavgränsade projekt (Tideman et al., 2011; Tordön et al., 2014), till effektutvärdering med kontrollgrupp (Durbeej & Hellner, 2017). Effektstudien visade att Skolfam medför förbättringar av perceptuell förmåga, allmän kognitiv förmåga och läsförmåga bland barn i familjehem, men att effekterna var mycket små och i flera fall inte statistiskt signifikanta.

Effektutvärderingen följs upp i en studie med samma barn där slutbetyg och resultat på nationella prov kommer att tas ur betygsregistret. Syftet är att studera mer långsiktiga effekter av Skolfam på slutbetygen. Studien förväntas vara genomförd och sammanställd år 2022.

Ytterligare två studier har genomförts som bygger på kartläggningsdata från Skolfam. I den första (Tordön, Bladh, Svedin, et al., 2020) sammanställdes alla tillgängliga förstakartläggningar, och i den andra (Tordön, Bladh, Sydsjö, et al., 2020) jämfördes resultat från första- och andrakartläggningarna. Slutsatsen var att Skolfam ger en låg till medelgod effekt i högre exekutiv funktion efter de två första åren av insatsen, men ingen mätbar effekt i känslomässigt påverkad funktion, eller exekutiv funktion på en lägre nivå, exempelvis avkodning av text.

En populärvetenskaplig rapport, delvis baserad på de två nationella studierna av kartläggningsdata kommer utges av Stiftelsen Allmänna Barnhuset hösten 2021. Den kommer också att ge ett bredare sammanhang till de förutsättningar som präglar familjehemsvården och beröra även samhällsvårdade barn och ungas hälsa.

Skolfam framåt

Den här årsrapporten har tagit upp många utmaningar och ännu ett år presenterat utfall som innebär ett starkt stöd för att ge Skolfam till så många grundskolebarn i familjehem som möjligt. Där modellen införs, ses positiva förändringar som medför att såväl de barn det berör som det samhälle de lever i, får en nytta som med råge överträffar kostnaden. Skolfam fyller en viktig roll i samhällets skyldighet att göra sitt yttersta för att stödja barn som behöver det, eller för att använda formuleringen i Barnkonventionens fjärde artikel:

Konventionsstaterna ska vidta alla lämpliga lagstiftningsåtgärder, administrativa åtgärder och andra åtgärder för att genomföra de rättigheter som erkänns i denna konvention. I fråga om ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter ska konventionsstaterna till fullo utnyttja sina tillgängliga resurser för att vidta sådana åtgärder.

Det är viktigt att kunna se såväl Skolfams förtjänster, goda erfarenheter och resultat, som de utmaningar en rapport som denna redovisar. Stiftelsen Allmänna Barnhuset och kommunerna som står bakom arbetet, strävar efter att hela tiden utveckla, kvalitetssäkra och sprida modellen vidare till fler kommuner och fler barn i familjehemsvården. Medarbetarna i Skolfam upplever dagligen de positiva resultaten av att barn börjar lyckas i skolan, blir uppmuntrade i olika möten med vuxna, samt delar glädjen när ett barn avslutar grundskolan med möjligheter till fortsatta studier.

Det är svårt för oss att förstå när kommuner väljer att inte använda en modell där det finns så mycket positiva erfarenheter, avgränsar den till vissa barn, eller avslutar sin verksamhet.

Stiftelsen Allmänna Barnhuset hoppas fortfarande på utvecklingen av Skolfam med ett bredare anslag, där barns behov inom skola och hälsa kan tillgodoses i samma organisation, där såväl regionernas hälso- och sjukvårdspersonal, som kommunernas skol- och socialtjänstpersonal samverkar effektivt i en gemensamt driven organisation. En sådan regionalt baserad organisationsform skulle dessutom medföra att fler barn i mindre kommuner skulle kunna nås av insatsen på ett rationellt sätt. De legala hinder som försvårar arbetet med barn bosatta i andra kommuner, hälso- och sjukvårdspersonalens (psykologernas) ledning i kommunalt driven organisation, eller svårigheter i samverkan i hälso- och sjukvårdsärenden mellan kommun och region, skulle undanröjas av exempelvis regionalt organiserat Skolfam.

En motsvarande arbetsmodell för barn i förskoleålder eller gymnasieålder vore också välkommen, men skulle behöva anpassas utefter de specifika förutsättningar och behov som finns i de åldersgrupperna, inte bygga på samma som Skolfam.

.....

**"Att få se rädda, stressade barn förvandlas till lugna trygga individer
är en ständig positiv upplevelse."**

– Skolfamteam

.....

Avslutning

Skolfam är efter 16 år i Sverige en etablerad arbetsmodell med syftet att stärka skolresultat för barn i familjehemsvård. Arbetet med att implementera modellen har åtföljts av utvärderingar med en så stark vetenskaplig metodik som varit forskningsetiskt möjlig, där resultaten har varit och fortsätter vara positiva. Såväl utsagor från barn, familjehem, skolpersonal och socialtjänstens personal bekräftar att Skolfam bidrar till bättre skolresultat för barn som behöver det som allra mest. Även pilotstudier av hälsoekonomiska utfall (Bernfort & Lundqvist, 2014) visar positiva utfall av Skolfam som en samhällsekonomisk nytta. Samtidigt är den samhällsekonomiska nyttan av förebyggande insatser för barn i social utsatthet ett i princip obeforskat område, där behovet av större studier med en adekvat forskningsdesign är påtagligt. De årliga resultatenkäterna visar tydligt att de barn som får insatsen når behörighet till gymnasieskolan i betydligt högre grad än vad som är fallet för alla barn i familjehem i Sverige. Däremot kan vi ännu inte svara på hur mycket vi som samhälle sparar ekonomiskt på varje sådant barn.

Skolfam är ett verktyg för kommuner att leva upp till Skollagens krav på skolans kompensatoriska uppdrag och Socialtjänstlagens krav på trygghet, jämlikhet och aktivt deltagande i samhällslivet (SoL 1 kap §1). Skolfam är också ett verktyg för staten att leva upp till Barnkonventionens mål om barns lika värde, barnets bästa, rätt till liv, utveckling och utbildning.

Av de 7 284 barn i grundskoleålder som fick vård i familjehem någon gång under 2020, var 716 (<10 %) barn i Skolfam. Implementeringen har avstannat och i antal kommuner omfattas 20 av landets 290 kommuner. Här behövs vidare ansträngningar för att klarlägga faktorer som hämmar eller främjar implementeringen och en ambition om att fler barn i familjehem ska få de möjligheter som Skolfam kan ge. Att erbjuda barn i familjehem Skolfam är en investering i deras liv såväl här och nu, som i deras framtid. Det ger också en vinst för hela samhället utifrån värdet av att få alla människor delaktiga och inkluderade för att motverka utanförskap.

.....

"Skolfam är det bästa jag stött på under mina år som lärare och då ska sägas att jag suttit i många möten med många människor som inte alls levt upp till det som de lovat vilket Skolfam med råge gör. Vi vill även poängtera att den personliga biten varit viktig då de vi träffat varit jordnära och inlyssnande."

– Lärare om Skolfam

.....

Referenslista

Bernfort, L., & Lundqvist, M. (2014). Är insatsen SkolFam lönsam? Utvärdering av SkolFam2 i Norrköpings kommun.

Durbeej, N., & Hellner, C. (2017). Improving school performance among Swedish foster children: A quasi experimental study exploring outcomes of the Skolfam model. *Children and Youth Services Review*, 82, 466–476. <https://doi.org/10.1016/j.chidyouth.2017.10.014>

Jackson, S., & Martin, P. Y. (1998). Surviving the care system: Education and resilience. *Journal of Adolescence*, 21(5), 569–583. <https://doi.org/10.1006/jado.1998.0178>

Martin, P. Y., & Jackson, S. (2002). Educational success for children in public care: Advice from a group of high achievers. *Child and Family Social Work*, 7(2), 121–130. <https://doi.org/10.1046/j.1365-2206.2002.00240.x>

Skolverket. (2021). Preliminär betygsstatistik våren 2021. <https://www.skolverket.se/getFile?file=8423>

Socialstyrelsen. (2016). Individ- och familjeomsorg. Lägesrapport 2016. <https://www.socialstyrelsen.se/globalassets/sharepoint-dokument/artikelkatalog/ovrigt/2016-2-22.pdf>

Socialstyrelsen. (2021a). Statistik om socialtjänstinsatser till barn och unga 2020 .

Socialstyrelsen. (2021b). Öppna jämförelser 2020 - placerade barns utbildning och hälsa. <https://www.socialstyrelsen.se/globalassets/sharepoint-dokument/artikelkatalog/oppna-jamforelser/2021-2-7222.pdf>

Tideman, E., Vinnerljung, B., Hintze, K., & Aldenius Isaksson, A. (2011). Improving Foster Children's School Achievements: Promising Results from a Swedish Intensive Study. *Adoption & Fostering*, 35(1), 44–56. <https://doi.org/10.1177/030857591103500106>

Tordön, R., Bladh, M., Svedin, C. G., & Sydsjö, G. (2020). Challenging Intellectual, Behavioral and Educational Prerequisites for Interventions Aimed at School Aged Children in Foster Care. A Compilation of Swedish Test Results. *Children and Youth Services Review*, 108, 104598. <https://doi.org/10.1016/j.chidyouth.2019.104598>

Tordön, R., Bladh, M., Sydsjö, G., & Svedin, C. G. (2020). Improved Intelligence, Literacy and Mathematic Skills Following School-Based Intervention for Children in Foster Care. *Frontiers in Psychology*, 11. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2020.00718>

Tordön, R., Vinnerljung, B., & Axelsson, U. (2014). Improving Foster Children's School Performance: A Replication of the Helsingborg Study. *Adoption & Fostering*, 38(1), 37–48. <https://doi.org/10.1177/0308575913518003>

Skolfam 2021

En sammanställning av Skolfams resultat- och kvalitetsenkät för läsåret 2020/2021.

Skolfam är en förebyggande arbetsmodell som syftar till att öka förutsättningar för att gå ut grundskolan med behörighet till gymnasiet för barn i familjehem. I en årlig resultat- och kvalitetsenkät rapporterar Sveriges Skolfamteam om Skolfambarnens slutbetyg under det föregångna året. Teamen uppger även hur den lokala verksamheten är organiserad samt i vilket utsträckning barnens delaktighet tillgodoses. Rapporten utgörs av en introduktion till Skolfams arbetsmodell samt en sammanställning av årets resultat- och kvalitetsenkät.

Rikard Tordön på Stiftelsen Allmänna Barnhuset har sammanställt enkäten och författat rapporten.

Stiftelsen Allmänna Barnhuset – nationell samordnare för Skolfam

Stiftelsen Allmänna Barnhuset är en statlig stiftelse med uppdrag att stödja metod- och kunskapsutveckling med syfte att stärka barn och ungdomar i socialt utsatta situationer.

Vårt arbete utgår från FN:s konvention om barnets rättigheter, Barnkonventionen, och fokuserar på att öka kompetensen hos professionella som möter barn genom att utveckla och sprida kunskap från forskning och praktik. Vi ger bland annat anslag till barn och ungdomsforskning, driver egna utvecklingsprojekt, anordnar konferenser och seminarier samt ger ut böcker i aktuella frågor.

Läs mer om oss på www.allmannabarnhuset.se

Stiftelsen
Allmänna Barnhuset